

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

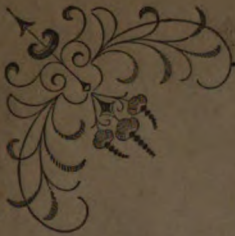
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

Dr. W. G. BRILL,

REDEVOERING.

Broch. U. e. 20

OVER DEN EISCH DES TIJDS

EN

DE WETENSCHAP ALS GĒSCHIKT OM AAN DIEN
EISCH TE BEANTWOORDEN.

REDEVOERING

TER AANVAARDING VAN HET HOOGLEERAARSAMBT AAN
DE HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

Den 23sten Junij 1859,

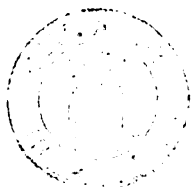
UITGESPROKEN

DOOR

D^r. W. G. BRILL.

LEIDEN,
E. J. BRILL.
1859.

EDELGROOTACHTB. HH., CURATOREN DER UTRECHTSCHER
HOOGESCHOOL ;
WELEDELGESTR. HEER, SECRETARIS VAN HET COLLEGIE
VAN CURATOREN ;
HOOGGEL. HEER, RECTOR MAGNIFICUS ;
HOOGGEL. HH., HOOGLEERAREN IN DE VERSCHILLENDE VAK-
KEN VAN WETENSCHAP, ZEER GEACHTEN AMBTGENOOTEN ;
WELED. ZEER GEL. HH., LECTOREN IN VERSCHILLENDE
VAKKEN VAN WETENSCHAP ;
EDELACHTB. HH., AAN WIE HET BESTUUR VAN DIT GE-
WEST EN VAN DEZE STAD, EN DE HANDHAVING DES
RECHTS IS TOEVERTROUWD ;
WELEERW. HH., LEERAREN DER GODSDIENST ;
WELED. ZEER GEL. HH., DOCTOREN IN DE RECHTSGE-
LEERDHEID, IN DE GENEESKUNDE, EN IN DE WIJSBE-
GEERTE EN LETTEREN ;

AANZIENLIJKE SCHARE VAN JONGELINGEN, DIE U AAN
DEZE HOOGESCHOOL OP DE WETENSCHAPPEN TOELEGT;
GIJ ALLEN VOORTS, VAN WELKEN RANG OF STAND, DIE
DEZE PLECHTIGHEID MET UWE TEGENWOORDIGHEID VER-
EERT;
ZEER GEEERDE TOEHOORDERS!

Ik ben mij volkomen bewust, van hoe veel betee-
kenis de taak is, die mij thans te vervullen staat. Ik
ben opgetreden als toekomstig leeraar aan eene der in-
stellingen van hooger onderwijs in ons van ouds ook in
de wetenschappen beroemde Vaderland. Hier wordt de
laatste hand gelegd aan het onderwijs, dat het niet
minst edele deel der Nederlandsche Jongelingschap er-
langt. Wel voegt het hem, die zich hier als onderwij-
zer van zijnen plicht zal kwijten, dat hij wete, wat
die Jongelingschap voor te houden. Uit deze School
moeten mannen uitgaan in het leven, wien het niet
aan de gelegenheid heeft ontbroken om te vernemen,
wat de maatschappij van hen verlangt; wat het Vader-
land van zijne kinderen mag verwachten; wat de tijd
van hen eischt; wat de gevaren zijn, welke die tijd
medebrengt, en de middelen om die gevaren zegevie-

rend te boven te komen; wat, eindelijk, zij zelve noodig hebben om een wijs en waardig leven te leiden. Gebeurt het ooit, dat uit de hoogeschool dezulken het leven intreden, die aan al die vereischten niet beantwoorden, het moet ten minste niet aan de onderwijzers te wijten zijn geweest. Onze Nederlandsche jongelingen behooren aan de hoogeschool leeraren aan te treffen, welke hen zoo weten te onderrichten, dat de nood des tijds in hen geene ongeschikte heelmesters, het Vaderland in hen geene onnutte dienstknechten, en zij in zich zelve geene vijanden van hun eigen eer en geluk mogen vinden.

Gewichtige wetenschap voorwaar, die bij den leeraar aan 's Lands hoogeschole ondersteld wordt; gewichtige taak, die hij te vervullen heeft!

Waarlijk wie als Hoogleeraar zal optreden, het Vaderland, dat ik hier met diepen eerbied door zoo vele achtbare en geleerde mannen vertegenwoordigd zie, heeft recht om van hem te vorderen, dat hij ten minste eenigen waarborg geve, dat hij zijne roeping begrijpt; dat hij den tijd kent, dien zijne leerlingen, bij het verlaten der school, als hun strijdperk zullen intreden; dat hij de wetenschappen verstaat, die hij aan een

hooger doel, dan aan de vermeerdering van het weten moet dienstbaar maken; dat hij van het raadsel des levens, hetwelk onopgelost, den mensch, zoo hij nadenkt en een geweten heeft; tot zijnen dood toe martelt, dat hij van dit raadsel de oplossing kent — in het geloof.

Welaan dan! Ik wil trachten in eenige trekken het kenmerkende te doen uitkomen van den tijd, dien wij beleven, en in de wetenschap, bepaaldelijk in die vakken, welke aan mij toevertrouwd zullen zijn, het middel aan te wijzen om aan den eisch van dezen tijd te voldoen. Hoort mij met zoo veel welwillendheid, als waarop de stoutheid van mijn pogen bij de zuiverheid mijner bedoeling aanspraak maakt.

Hem die rondziet op het tooneel van het tegenwoordige leven der menschheid, komt de verbazende werktuigelijke kracht, in wier bezit de menschheid zich heeft weten te stellen, zeker als het meest in het oog vallende verschijnsel voor. Terwijl de Oudheid schier geen ander werktuig kende, dan de menschelijke hand, ten minste deze nagenoeg bij geen harer

werktuigen missen kon; terwijl zij geen sneller middel van vervoer bezat, dan, op het land, de spierkracht der beenen van mensch of paard, en, op de wateren, de inspanning der roeiende slaven of de gunst van den schaars gunstigen wind, staat de mensch thans bijna met werkelooze handen bij het werktuig, dat voor hem werkt en spint, maalt en weeft, trekt en voortstuwt dwars door bergen en over zeeën heen, en schrijvend spreekt op afstanden, den halven aardbol lang.

Doch wat is de strekking van al die beweging, op het sein, door den mensch gegeven, door zoo vele duizenden werktuigen van allerlei aard verricht? Zij onderwerpt de reuzenkrachten der natuur aan den zwakken mensch; zij maakt de elementen als tot zijne leden en organen, zij vermenschelijkt, als ik zoo spreken mag, de aarde en al wat daarop is. En dit niet alleen; maar de middelen van versnelde gemeenschap, de ijzeren wegen, die rivieren en zeearmen overspringen, en rotsen en bergen doorboren; de stoomvaart, die de werelddeelen zoo veel minder ver uiteen doet liggen; de telegraafdraden, die zenuwen, welke de aarde tot een bezielde ligchaam maken en welke voor de gedachtenwisseling den afstand vernietigen; dit alles strekt om de scheids-

muren tusschen steden en volken te doen vallen, om de menschheid tot één gezin te maken. En, alsof de uitvindingen der menschen nog niet genoeg deden om de volken elkander te doen ontmoeten, de ontdekking van goudmijnen op tevoren schaars bezochte afgelegene kusten moet de vertegenwoordigers der rassen van het verste Oosten met die van het Westen zamenbrengen. En bij die ontmoeting der volkeren is het niet twijfelachtig dat één ras bestemd en bezig is om al wat hem wederstreeft te verdringen en zijnen stempel op de rijzende maatschappij te drukken. Onderwerping dus der aarde in eene kwalijk te berekenen mate, en tegelijk eenheid van het menschelijk geslacht, aan hetwelk die aarde in zulk eene ruime mate onderworpen zijn zal, ziedaar de strekking der werktuigelijke kracht, welke wij in beweging gebracht zien.

Onderwerping der aarde in vroeger ongekende en nog onberekenbare mate aan den mensch en wel bepaaldelijk aan éénen stam, denzelfden, waartoe wij Europeanen, ja, in nog engeren kring, wij Nederlanders behooren. . . . Grootsche gedachte! — Er zijn er, die reeds op dit denkbeeld, zoo onbepaald opgevat, roemen, en zonder hier verder na te denken, zich te goed doen op de ver-

hevenheid van den mensch en de grootheid van den Germaanschen volkstem. — En toch, wanneer al die groote middelen slechts dienstbaar waren aan ijdele, door lage hartstochten gedrevene, bekrompene, zedelijk kleine menschen; wanneer de aanraking tusschen volken en volken van wederzijde slechts het onvermogen om elkan- der te verstaan of maar te kunnen dulden aan den dag bracht; wanneer de uitwerking der ontmoeting zich tot een ruilen van ondeugden en een wederkerig besmetten met allerlei gebreken bepaalde; wanneer het rijk van den menschenstem, die eindelijk overwinnaar bleef, op stoffelijk winstbejag en overheersching gegrond, bij gemis aan ware zedelijke vrijheid bij zijne onderdanen, zich ook slechts door dwang van binnen kon doen gelden . . . . . waarlijk, hoe luttel zou dan de som van geluk voor iede- ren burger van dat wereldrijk wezen! Hoe laag zou dan de wezenlijke waarde van den mensch, bij al dien omvang van stoffelijke overmacht, zijn aan te slaan! Wezenlijke waarde, zeg ik, en het is naauwelijks te den- ken, dat zij ooit in iets anders dan in 's menschen geest en gemoed gezocht, of ooit in iets anders dan in den adel van zijnen zin en in de goedheid van zijn hart zal gevonden worden. Die telegraafdraden, welke de

aarde meer en meer in alle richtingen zullen doorkruisen, zij zullen wel steeds gedachten en vragen, waarnemingen en bevelen hebben over te brengen; maar, behoeft het gezegd te worden? het komt er niet op aan, *dat* er berichten, maar *welke* berichten met meer dan bliksemsnelheid van het eene einde der aarde naar het andere worden overgezonden. Ik kan mij niet onthouden hier de woorden aan te halen van een Fransch schrijver ¹⁾ van onzen tijd: „Op het waarlijk plechtig oogenblik, zegt hij, op het waarlijk plechtig oogenblik, dat het net der elektrische draden, over de geheele aarde verspreid, aan de gedachte dier aarde een middelpunt gaat schenken, en haar eindelijk zelfbewustheid gaat verleenen, is het de vraag, welke *ziel* wij haar geven zullen. Wat zou het zijn, zoo het oude Europa, waarvan zij alles verwacht, haar slechts eene nietswaardige ziel had mede te deelen?” Zóó is het. Op het geestelijk beginsel komt het aan, hetwelk die menschenmaatschappij, bij het bezit van zoo veel stoffelijke kracht, in de toekomst bezielen zal, en hier geldt het met vollen nadruk: wat baat het den mensch, al won hij de

---

1) MICHELET, *l'Amour*, *Introd.*

geheele wereld, en hij leed schade aan zijne ziele? En waarmede toch zal hij zijne ziel vermogen los te koopen, zoo hij ongelukkig hare vrijheid verbeurd mocht hebben?

Mijne geëerde hoorders, gij begrijpt, waar ik heen wil. Op den geest komt het aan, die in eenen tijd, waarin de stoffelijke ontwikkeling zulke reuzenschreden gedaan heeft, de menschheid bezielen zal. Wij hebben reden om te duizelen voor hetgeen de mensch bestaat en voor hetgeen hem in de toekomst wacht, wanneer de geest niet op de hoogte blijft van de vlucht, die de stoffelijke kracht heeft genomen. En dien geest op de vereischte hoogte te houden, der maatschappij bestendig eenen edelen en goeden geest als toe te voeren, ziedaar de roeping bepaaldelijk der hoogeschole. In eenen tijd, toen insgelijks de stoffelijke ontwikkeling met de heerschappij over de zeeën en over de uiteinden der aarde eene verbazende uitbreiding deels stond te nemen, deels reeds genomen had, in ons Vaderland gesticht, moesten de hoogeschole dienen om de geestbeschaving niet te laten achterblijven, om eenen baken op te richten, waar naar de maatschappij, zoo krachtig en zoo rijk, hare vaart te richten had, om op de „Zon der gerechtigheid” te wijzen, die hoog boven het gewoel der aarde aan den

hemel staat. Zoo moeten dan ook in onzen tijd, nu de mensch nog oneindig stouter vlucht genomen heeft, en ons Vaderland, in plaats van als toen aan het hoofd der beweging te staan, zonder wil in de vaart dreigt medegesleept te worden; zoo moeten dan ook thans de Nederlandsche hoogeschole hare roeping niet verzaken, maar voor de immer dringender geestelijke behoefte bevrediging trachten te verschaffen; van haar moet een geest uitgaan, die machtig is om heerscher te blijven te midden van dat oorverdoovend en zinsverbijsterend gedruis der stoffelijke krachten; een geest, in staat om de menschelijke vrijheid te handhaven, en de bron van het teder gevoel voor verdroging, de bloem der liefde voor krenking te behoeden.

En er bestaat, het is maar al te blijkbaar, er bestaat gevaar genoeg, dat de geest zich door de stoffelijke ontwikkeling zal laten overvleugelen. In de Oudheid was men algemeen overtuigd van eene inderdaad onloochenbare waarheid. De inhoud van 's menschen bevattingsvermogen, dus dacht men, kon niet in tegenspraak zijn met zijn voorwerp, evenmin als de indrukken van het oog met de zichtbare wereld. Gelijk hetgeen wij in het gezicht hebben, de zichtbare wereld zelve is, door

een voor zich zelf bestaand wezen waargenomen, zoo is hetgeen wij in den geest hebben, het denkbeeld der schepping zelve, insgelijks door een voor zich zelf bestaand wezen waargenomen: scheiding te maken of gemis aan overeenstemming te stellen tusschen hetgeen de waarnermer in zich ervaart, en het waargenomene, ware even ongerijmd ten opzichte van het denken als van het zien. Vandaar voor den menschelijken geest het recht om alles te verklaren. Werkelijk bracht men in die dagen der Oudheid alle verschijnselen en betrekkingen tot eene grondvoorstelling van de natuur der dingen terug, en wat verwarrend of ondoorgrondelijk scheen, kon men eenvoudig van zich afzetten in het geloof, dat toch noodwendig de eenmaal beproefd gevonden oplossing op het nog niet verklaarde toepasselijk zijn moest. Zoo gevoelde zich de mensch te huis in de schepping, hij bracht alles tot zich zelve als tot een middelpunt terug, en niets verstoorde hem in de rust van deze zijne beschouwing.

Doch niet een ieder neemt met zijn geestelijk zinsvermogen even juist of scherp waar. Vandaar verschillende opvatting en kritiek, en reeds in de oude wereld bepaaldelijk onder de Grieken, bij de onrustige zucht der begaafdsten dezer natie om zelve de waarheid in

hunne macht te hebben en ze niet als een toevertrouwd pand aan priesters en ingewijden over te laten, aan den eenen kant in eenen ARISTOTELES de krachtige poging om de natuur der dingen zoo naauwkeurig mogelijk waar te nemen, en aan den anderen kant twijfelarij, ijdel spelen met de waarheid, en eindelijk een geest van onverschilligheid, die door den mond van den Romeinschen landvoogd JEZUS de vraag: *wat is waarheid?* meende toe te moeten voegen. — Zoo machtig evenwel was de invloed van de leer, door dien JEZUS verkondigd, dat hoezeer zij viel in eenen tijd van zulk eene algemeene vertwijfeling aan de mogelijkheid van het bezit der waarheid, zij niettemin weldra de twistredenen van alle wijsgeren deed verstommen, en gedurende het lange tijdvak der middeleeuwen de christelijke menschheid zich tamen gerust bij de overgeleverde waarheid kon nederleggen. — Maar vooral sedert de laatste drie eeuwen toen voor velen het gezag der onttroonde priesterschap was weggevallen, en tegelijk eene menigte van nieuwe voorwerpen en toestanden den waarnemenden geest bestormden; toen men de aarde als een te midden van millioenen wereldbollen vrij zwevend ligchaam had leeren kennen, en haar niet meer als aan hel of hemel vast kon

denken, toen kon men niet langer bij de overgeleverde voorstellingen berusten, en wilde men alles door eigen onderzoek, van vorenaan met naauwgezetheid aangevangen, onder het bedwang van zijn begrip brengen. Ziedaar een nieuwen weg voor den menschelijken geest geopend en de wetenschap van den nieuwen tijd geboren. Een overblijfsel van geloof aan de noodwendigheid, aan de mogelijkheid ten minste van het onderwerpen der onmetelijke stof aan het begrip van den mensch stelde het genie van BACON, dien tweeden Aristoteles, in staat om de banen, die het nieuwe onderzoek te bewandelen had, eenigzins af te bakenen, en boezemde aanvankelijk den navorscher moed in bij den arbeid. Doch hoe meer men onderzocht, hoe onmetelijker stof zich voor het onderzoek opdeed. Wie eene formule meende gevonden te hebben, die eenheid en klaarheid bracht in het oneindige aantal bijzonderheden, of overeenstemming in het tegenstrijdige, zag zich weldra door nieuwe beschouwingen verdrongen, ja, door nieuwe ontdekkingen gelogenstraft. Men was nu eenmaal den machtigen sleutel kwijt, die in vroeger eeuwen de wereld der verschijnenselen als met tooververmogen, moet ik zeggen, opengesloten of achter het slot gehouden had, en men begon te

twijfelen aan de mogelijkheid om die massa, om zoo veel hoogten en zoo veel diepten aan 's menschen begrip te onderwerpen; men begon zich het zoeken zonder welbegrepen doel, het verzamelen zonder voldoende eenheid te getroosten; ja, eindelijk begreep men, dat de menschelijke geest den troon, op welken hij tot dus verre gemeend had het al te kunnen beheerschen, moest verlaten; de onttroonde koning verklaarde zich onbevoegd en dreef den spot met zich zelve, wanneer hij in den een of anderen speculatieven filosoof soms zijnen vroegeren heerschersaard niet scheen te kunnen afleggen. Met 's menschen geest deed de geheele mensch afstand van den rang, dien hij te voren had ingenomen, en van het middelpunt der schepping werd hij eene luchtbel op den onmetelijken maalstroom van het geschapene, hoogstens een teêre bloem in het onbegrensde wereldwoud.

En zulk een gevoelen wordt verkondigd in eenen tijd, als de onze, nu de zich zelve bezittende, van zijn koninklijk recht overtuigde vrije geest meer dan ooit noodig heeft zich niet te laten wegcijferen! Bestaat er dan geen gevaar, dat de stoffelijke ontwikkeling in hare snelle vaart hem, die eertijds de teugels meende te

houden, uit den wagen geslingerd, op den weg zal achterlaten?

En kwam dat gevaar alleen nog maar van de theorie! Maar ook de slechte praktijk des levens werkt het kwaad in de hand. Sedert de algemeener verspreide kennis hooger eischen heeft ingegeven, fijner behoeften geteeld, en gebrek en ellende onlijdelijker gemaakt heeft; sedert de stem eener zaligmakende Kerk, met de macht om de zonden te vergeven en voor aardsche ontberingen met den hemel te troosten toegerust, voor millioenen menschen is weggevallen en de verantwoordelijkheid voor hun doen en de schuld van hun lijden in volle mate op het geweten van al die menschen nederkomt, sedert dien tijd is er eene kwaal ontstaan, die men de pijn der zelfbewustheid zou kunnen noemen. Wat bij den reinen en krachtigen mensch het hoogste genot oplevert, de volheid van het nuchtere zelfbewustzijn, werd eene pijn voor dengenen, die met zijn geweten zoo min vrede had als met zijnen staat. Doch met de kwaal werd ook het medicijn gevonden. Maar welk een medicijn! Men zocht heil bij middelen, die niet alleen voor een tijd het bewustzijn verdooven en den geest bedwelmen, maar het orgaan van het bewustzijn zelve aantasten en op den

duur vernietigen. Al meer en meer grijpt het gebruik van die middelen om zich. Reeds vóór dat hij de pijn der zelfbewustheid kent, gewent zich menig jongeling aan het valsche geneesmiddel tegen de kwaal, en in eenen tijd, dat er geen heil te hopen is, dan van klare en krachtige hersenen, en van een mannelijken wil, gevoegd bij kinderlijke kieschheid, treedt die jongeling in de maatschappij met verlamde veerkracht van denken en willen, met geen ander streven dan naar egoïstisch zingenot, en gedwongen zijn gemis aan het vermogen om door liefde te heerschen door grove bejegening op zijne zwakke betrekkingen te wreken. En verg dan van zulk een hoofd en van zulk een hart medewerking tot het vervullen der maatschappij met dien geest, welken wij als den eisch van onzen tijd leerden kennen, eenen geest, die niet alleen met de stoffelijke ontwikkeling gelijken schred houde, maar haar aanvoere en haar meester blijve! Het was de roeping, zeiden wij, bepaaldelijk der hoogescho- len om de maatschappij dien geest toe te voeren. . . . Maar hier grijpt mij een pijnlijke twijfel aan. Hebben wij nog den moed zoo te spreken, wanneer wij zien, dat de vijand zich soms in onze verdedigingswerken nestelt; dat van de leerstoelen der hoogeschool het materi-

alisme uitgaat, en de jongelingschap aan de akademiën bovenal voor de verleiding tot zinverstrooiende vermaken, zielsruststorende uitspattingen en hoofdbedwelmende hebbelijkheden bloot staat?

Maar van het eene kennen wij ons Vaderland vrij, en van het andere willen wij het beste hopen. Mij rest de taak om, terwijl ik aan de beoefenaren van andere wetenschappen overlaat om in bijzonderheden aan te toonen, hoe de behoefte des tijds door hun onderwijs bevredigd wordt, in korte trekken van de wetenschappen, wier onderwijs aan mij is toevertrouwd, de heilzame strekking ter beantwoording aan den eisch des tijds aan te wijzen.

De vaderlandsche taal vergt billijkerwijze voornamelijk onze aandacht. Wij hebben van den geest geëwaagd als van wiens krachtige verrijzenis het heil van den tijd afhangt; maar taal en geest zijn twee elkander veronderstellende, in elkander vervatte begrippen. De taal is de zich uitende geest. De physische ontwikkeling der menschheid heeft de strekking om uit bestaande individuen telkens nieuwe individuen voort te brengen: het is een onophoudelijk zich vermenigvuldigen in zelfstandige wezens. Maar die wezens zijn oorspronkelijk

één, in één en uit één, en de geest is mede noodwendig één. Die ééne geest is in elk der afzonderlijke individuën als begraven. De stof scheidt wat één was. Maar de geest laat zich die scheiding niet welgevallen. Hij woelt en werkt om zich te uiten en zich aan gelijke geesten, in gelijke omhulsels begraven, te herkennen te geven, en hij gebruikt de stof zelve, opdat de geesten in hunne stoffelijke woningen niet van het onderling verkeer verstoken zouden blijven. Die stof, welke den geest tot middel van gemeenschap dient, is de fijne, onzichtbare, lucht door dezelfde werktuigen, waarmede ons hartebloed vernieuwd wordt, uitgebracht, en het zamenstel dier uit ons innigst leven geboren geluiden, tot middel van gemeenschap dienend, heeten wij TAAL. De taal alzoo is de staving der geestelijke natuur des menschen, de staving der geestelijke eenheid, die menschen met menschen verbindt; zij is, in weerwil der stoffelijke scheiding en door middel der stof zelve, het herstel der eenheid, de wederaanknoping van den band, die door het stoffelijk uiteenraken was verbroken. Er zijn oogenblikken, het is waar, dat de geest, uit de oogen stralend, zich des noods ook zonder woorden en zoeter en volmaakter dan met woorden te erkennen geeft; maar de fijnste planten

bloeijen niet het geheele jaar door, en de jeugdige liefde is bij den mensch slechts een handpalm lang. Daarom, in het ernstige leven des menschen is het gewisselde woord het eenige middel, waardoor geest en geest elkander erkennen en hervinden. En zou dan het doorvorschen van de taal, dat dadelijk voortbrengsel van den geest, waarin hij zich zelve gegeven heeft, waarin hij den triomf viert over alle zwarigheden, die hem in zijn graf en buiten zijn element zouden opgesloten gehouden hebben, zou het doorvorschen van de taal geen uitnemend middel zijn om den geest te sterken? Wie de taal doorvorsch, hij verkeert — niet met den geest van dezen of genen onbeduidenden enkelen persoon, maar met den geest van een volk, van het voorgeslacht, in de oudste oudheid; hij spoort de middelen en wegen op, welke die geest heeft ingeslagen, hij is getuige van de inspanning, die het hem gekost heeft, om zich volkomen te verklaren, — en dankbaar bewondert hij het heerlijk organisme, ten laatste ontstaan, waarin eene tot in de kleinste bijzonderheden afdalende wereldbeschouwing haar beeld vindt.

Maar wat baat die taalvorsching, hoor ik mij hier tegenwerpen, wat baat zij voor de praktijk des levens?

Bedient ook hij, die de taal aldus niet beoefend heeft, zich van haar niet even goed, misschien beter en eenvoudiger, tot bevrediging der werkelijke behoeften van het levensverkeer? Houd ons niet op met die geleerdheid! *Die* taal is de beste, welke op de beknoptste en spaarzaamste wijze teekenen levert, waarvan de mensch zich bedienen kan om de „zaken”, die hij te zeggen heeft, aan andere mede te deelen. — Wat zou op deze wijze het zuivere goud der taal spoedig in een waardeloos lood zijn veranderd! De woorden zouden aldus met hunne ziel spoedig ook het beste deel van hun ligchaam verbeuren, tevreden zoo zij maar ligchaams genoeg overhielden om hoorbaar te blijven, — zoo al niet de taal geheel en al in willekeurige teekens overging. Aldus zou de geest wijken uit zijn eigen meesterwerk. De taal, die dan nog overbleef, zou bewijzen, dat de vrije, oorspronkelijke, in zijne eenheid oneindig verscheiden geest voor goed was afgetreden om voor een werktuigelijk omgaan met onbegrepen elementen plaats te maken. Het is de taak der taalkenners, Mijne geëerde Hoorders, te zorgen, dat het zoo ver niet kome, dat het menschelijke in den mensch niet van zich zelve afvallig worde. Door de wet der taalvorming aan te wijzen, waarschuwen zij voor mistasting

in het gebruik en in de voortvorming van woorden en spreekwijzen, of bewaren voor belagchelijke schroomvaligheid in het toelaten van woorden of woordvormen, die de taal tot stilstand zou doemen en zoo mogelijk op den weg der ontwikkeling terug zou doen treden; door het ingekleede denkbeeld op te delven, leeren zij het omkleedsel, het woord, eerbiedigen; door onderscheiding der begripwijzigingen in naar oorsprong of beteekenis verwante woorden dwingen zij den geest des sprekers tot keus, tot juistheid en fijnheid. — Maar wat is de taal, als zamenstel van losse woorden gedacht, bij de taal, in zoo verre zij, door een vrijen geest tot zijn werktuig gebruikt, in eene aaneengeschakelde rede optreedt! De taal als kunstmiddel gebezigd door den redenaar, in hare vormen de ziel van den spreker verradend, bij de juiste uitdrukking der diep begrepen zaken als tot begeleiding den toon van het getroffen hart aanslaande, om den toehoorder het geestverruimend genot te verschaffen, dat er in gelegen is getuige te zijn van den gelukkig volbrachten arbeid van een vrijen, zijne stof en zich zelve beheerschenden geest! En de taal als kunstmiddel aangewend door den dichter, in eene muzikale sfeer opgeheven en getuigende dat de geest los kan worden

van knellende banden en werkelijk vermag te zweven in hooger kringen! Alle kunst is goddelijk; zij is het gevolg van het vermogen, ons gegeven, om met een blik van goddelijke liefde ons eigen streven en lijden aan te zien; maar de kunst, *de taal* als haar middel en werktuig gebruikend, kan er iets hoogers gedacht worden, dan dit? Is de taal uit haren aard de opheffing van den slagboom tusschen mensch en mensch, de taal als dichtkunst optredend doet niet alleen de scheidsmuren vallen tusschen vijandig verdeelde menschenmassas, maar, naar de *ware* fabel, bouwt zij muren, waarbinnen een tot vrede en liefde en orde bijeengekomen geslacht samenwoont om in eene maatschappij van den mensch dat te doen worden, wat hij worden moet, en buiten de maatschappij nimmer worden kan. Ja, mijne Hoorders, met de kennis der taal gewapend, zal ons de vaart der stoffelijke ontwikkeling niet overvleugelen, en, terwijl bij het wegvallen der stoffelijke scheidsmuren de volken elkander licht vijandig en tot wederkerig verderf zouden ontmoeten, zoo durven wij voorspellen, dat indien het der toekomstige menschheid nimmer aan echte redenaars en ware dichters zal ontbreken, vrede en schoonheid in de te verwachten groote maatschappij nimmer ontbreken zullen.

In de te verwachten groote maatschappij . . . . Zal *dán* onze taal nog bestaan? Want aan *onze* taal en hetgeen in haar is gesproken door krachtige staatsmannen en fijne of diepzinnige geleerden en stoute of liefelijke dichters, aan onze taal en hare letterkunde dacht ik bepaaldelijk, toen ik gewaagde van hetgeen de taalvorsching geestversterkends en de sprekende kunsten opbouwends en hartveroverends hebben. Maar die taal . . . . wat is zij tot een eng gebied beperkt! Wat maakt zij eene nietige vertooning nevens hare naburen, die hetzij aan de hoven en in de huizen der grooten, hetzij bij het overzeesche volkenverkeer, hetzij op het gebied der hoogste wetenschappen de wereld vervullen, en schrijvers en dichters hebben aan te wijzen, die niet tot één volk, maar tot de beschaafde menschheid spreken! Maar nog bestaat zij, onze taal, en hare vroegere geschiedenis is wel geschikt om ons niet aan haar voortbestaan te doen wanhopen. Immers juist in een tijd, dat zij, door vriend en vijand op den achtergrond gesteld, het grootste gevaar liep van in de hoogste betrekkingen des levens door eene vreemde taal verdrongen te worden, juist toen heeft zij een nieuw leven aangedaan. Het was in denzelfden tijd, waarop wij reeds

gewezen hebben, in den tijd, toen onze eerste hoogeschool is gesticht. Toen voelden onze staatsmannen eenen geest in zich, die hen aan de spits der beweging in Europa moest plaatsen, die uitkomst beloofde uit de grenzenlooze verwarring, waarin de val der middeleeuwsche orde en de verwaten pogingen om door onderdrukking orde te herstellen, Europa gestort hadden. Europa, gevoelden zij, zou tot hen komen om van hen te leeren, en zij begrepen, dat wij derhalve geen van onze nationale goederen, allermint onze taal, ten behoeve van vreemden gehouden waren op te geven, en met kalmen rade besloten zij, dat de Nederlandsche taal in 's Lands vergaderzalen en in het staatkundige leven uitsluitend gebezigd zou worden. Zoudt gij denken, dat het toen een' buitenlander in de gedachten zou gekomen zijn, onze taal en letterkunde te miskennen of weg te willen cijferen, toen de eerste Hoogduitsche dichters hunne dichtkunst voor de dankbare dochter der Nederlandsche verklaarden; toen Zweden Hollandsche beschaving inhaalde, en de afgelegenste deelen van Azie, Amerika en Afrika van hunne Hollandsche heren en meesters Hollandsch leerden stamelen? — Thans is het anders gesteld met het zelfgevoel onzer natie en met de uitbreiding en den invloed

onzer taal en letterkunde, en het voegt mij niet om, al is het ook maar wenken te geven, door welke middelen ons volk eenigen rang onder de Staten der wereld zou kunnen hernemen. Maar dit mag ik verzekeren, dat de beoefening onzer Vaderlandsche Geschiedenis een uitnemend middel is om echt nationaal zelfgevoel te wekken. Het hoog opgeven van de heldendaden en de deugden van ons voorgeslacht heeft door de geesteloosheid, waarmede het vaak geschied is, de tegenovergestelde neiging bij verstandige menschen uitgelokt om het buitenland tegenover onze nietigheid te verheffen. Zóó derhalve moeten de Vaderen niet herdacht worden; maar wij moeten hen leeren *begrijpen*, begrijpen al wat er aan staatkundige inzichten, aan wereldomvattende plannen in die hoofden schulde, al wat er aan plichtgevoel en eerblijde in die dappere harten gloeide, en wanneer wij zoo ver gekomen zijn, dan zijn wij, naar de spreuk van den Duitschen dichter¹⁾, hun gelijk, die wij begrijpen; dan voelen wij de geesten der groote mannen van ons voorgeslacht werkelijk om ons zweven en als op ons nederdalen; wij leven met

---

1) GOETHE, *Faust*.

hun leven, en dankbaar gunnen wij hun de voldoening van door hunne achterneven erkend te worden. Wel nu! zouden zulke beoefenaars der Vaderlandsche Geschiedenis kunnen wanhopen aan het eervol voortbestaan van hun Vaderland? Zoo iemand als zeker of maar als mogelijk aanneemt, dat ons Vaderland, van de willekeur van grootere Mogendheden afhangend, met een pennestreek of hoogstens door een enkelen veldtocht uit de rij der volken zou kunnen uitgewischt worden, het is dat hij in zich zelve niets heeft van dien geest, die ons Vaderland groot gemaakt heeft, die alle stoffelijke macht te sterk is, en die niet vertreden worden *kan*. De geest vergaat niet; de geschiedenis der menschheid is het tafereel van zijne gedurige verrijzenis, en Nederland zal gansch geen gevaar loopen in het gedrang der voortstrevende of zamenbotsende volken onder den voet te raken, wanneer maar de geest van een Willem den Eersten of van een Oldenbarnevelt in Nederland niet ondergaat.

Zoo dan zal de menschelijke geest de stoffelijke ontwikkeling meester kunnen blijven, en ook ons volk in

de groote maatschappij der elkander ontmoetende natiën, waar uit verscheidenheid harmonie ontstaan moet, niet verloren behoeven te gaan. Maar zullen wij dan, wanneer wij dat doel bereikt denken, zullen wij dan het hoogste bereikt en 's menschen alles gevonden hebben? De menschheid, wij zagen het, streeft naar eenheid en tevens naar heerschappij over de aarde en hare schatten. Maar wat is die eenheid, wat is die heerschappij over de stof, zoo ver men ze bereiken kan, toch nog gebrekkig! Wat zijn de menschen, die zulk een toestel noodig hebben om tot elkaâr te komen of zich op afstanden met elkaâr te onderhouden, toch eigenlijk nog ver van elkander! En zoo niet de liefde, de eenige ware eenheidstichtster onder den hemel, zoo niet de liefde hunne zelfzucht overwint en het lijden, dat zij te zamen ondervinden, verzoet, bleven zij waarlijk beter gescheiden. En dan die heerschappij over de stof! . . . De levende natuur ontsnapt aan onze werking. Ten hoogste kunnen wij de omstandigheden, waarin zij werkt, eenigzins wijzigen; maar anders vermogen wij met de natuur niets aan te vangen, zoo wij ze niet eerst dooden of vernielen. Uit vaneengevallen elementen stellen wij werktuigen zamen. Wij doen wonderen

met zich ontbindende stoffen. Wij winnen alleen door te verteren; wij scheppen door te vernietigen. En wat blijft ten slotte de mensch nietig tegenover de natuur, waar zij optreedt met hare donders en stormen en aardbevingen, — en, wat alles afdoet, hoe vergt gij van mij, dat ik mij zal te goed doen op dien triomf der menschheid, op die groote bestemming der volkeren? . . . Onder dien arbeid gaat immers de enkele mensch te gronde, en, er mag van hem een naam, een nawerking overblijven, hij zelf verdwijnt van het tooneel. Nog heden nacht immers ontviel er ons een van ons door den dood¹). . . . De menschheid biedt het tafereel aan van een eeuwig streven naar eene noodzakelijk gebrekkige uitkomst, die zij slechts ten koste der menschen zelven nader komen kan. — Waarlijk, wie de zaken zoo beschouwt, hij zou wel met den Prediker der Hebreeuwse Oudheid mogen uitroepen: wat baat heeft de mensch van den arbeid, dien hij arbeidt onder de zon? De wetenschap zelve, die ons, bij de vlucht, welke die arbeid neemt, opene oogen des verstands en wijs beleid en edele gezindheden zou inboezemen, wat blijkt zij ten

---

¹ De Hoogleenaar BERGSMa overleed in den nacht van den 22sten Junij.

laatste anders te zijn , dan ijdele vermoeijenis en kwelling des geestes? — Niet alzoo! Het zij zoo , de enkele mensch ga te gronde; *ten zijnen koste* streve de menschheid voort! Maar wanneer hij op dit tooneel van tijdelijke werkzaamheid zijn leven niet gezocht heeft in zich zelve , maar kracht en eer gevonden in de overgave zijner ziel aan de edelste goederen der menschheid; wanneer hij niet bij wijze van spreken slechts , maar eigenlijk en werkelijk zijn eigen valsch begrepen voordeel , ja , zijn eigen leven den rug toegekeerd heeft om zijn leven op een anderen bodem te bouwen , dan gaat immers met zijnen dood dit zijn leven niet te gronde. Of bestaat de geest elders dan in het element , waarin hij werkt? En zou die geest , welke in weerwil der stof zijn bestaan gestaafd heeft , welke de stof heeft moeten overwinnen om zijn bestaan te staven , zou die geest ophouden te bestaan , als het beletsel wegvalt? Ten slotte , mijne Hoorders , niet anders dan gelijk onze geest zich uit in ons ligchaam en in onzen kring , zoo ook tracht zich de geest der menschheid te openbaren in zijne uitbreiding door de opeenvolgende geslachten en over de uitgestrektheid van den aardbodem. Hij zoekt door uitwendige middelen en als het ware boven-

menschelijke pogingen eenheid te bewerkstelligen en door omvatting der oppervlakte de aarde onder zijn bedwang te krijgen. Dit nu zijn niets dan teekenen van zijnen aard en wezen: want eenheid en heerschappij over de aarde, ziedaar wat in zijne bestemming ligt, en wanneer hij eenmaal de hem voorgestelde goddelijke taak geheel afgesponnen en, als het ware, zijn laatste woord gesproken zal hebben, dan moet immers de geest zich openbaren als één in allen en als één met de bron zelve van het leven, dat alleen de stof werkelijk beheerscht.

Ik heb mij niet te ver gewaagd, Mijne Hoorders, noch ben te hoog gevlogen. Integendeel, ik heb ten slotte niets uitgesproken, dan een paar artikelen van het geloof, dat de menschheid nooit heeft opgegeven, en dat niet alleen in de eenvoudigste bewoordingen uitgedrukt, maar in een menschenleven voorgesteld, te vinden is in de boeken, die de Christenheid als hare Heilige Schrift erkend heeft. Aan het einde van den tocht, die dienen moest om ons den eisch des tijds te leeren kennen en ons in de wetenschap het middel te doen

zien, dat aan dien eisch beantwoordt, zijn wij alzoo weder op bekenden en als moederlijken bodem aangekomen, den bodem van dat godsdienstig geloof, hetwelk het immers nog altijd stouter is te weêrspreken, dan te belijden.

Hier dus mag ik gerust eindigen. Doch slechts om mij thans te wenden tot U, Edelgrootachtbare Heeren Curatoren van deze Hoogeschool, onder wie de uitstekende man, die thans den post van uwen Secretaris vervult, in mijne schatting nog altijd plaats behouden heeft. In u zie ik de vertegenwoordigers van dat Vaderland, voor hetwelk deze Hoogeschool bestaat en wij allen wenschen te arbeiden. Het gezag, door U geoeffend tot vervulling van de betrekking, door den dood van den zoo te recht met liefde herdachten VISSCHER opengevallen; uwe tegenwoordigheid hier ter plaatse bewijst, dat de Staat de hoogere opleiding der staatsburgers als *zijne* zaak erkent en waardeert. Zoolang gij in de hoogleeraren met mannen te doen zult hebben, die eere weten te geven aan hen, wien eere toekomt; met mannen, wien die hooge en edele hoedanigheden niet

vreemd zijn, welke den burger in staat stellen zijner Overheid met vrijheid en waardigheid eerbied te betoonen; zoo lang zal u onze hulde ten deel vallen, eene hulde, die reeds de persoonlijke verdiensten van elk uwer, in onderscheidene, zelfs de hoogstgewichtige betrekkingen bewezen, ons als een gemakkelijken plicht zouden opleggen. — Gij hebt mij herwaarts geroepen uit eene betrekking, die mij het zoete loon van trouwe dienst in de gunst van achtenswaardige mannen en in de liefde van velerlei vrienden te smaken heeft gegeven. Ik heb aan uwe roepstem gehoor gegeven, omdat het niet in bedenking komen mag zich te onttrekken, waar men tot arbeiden geroepen wordt. Moet ik u danken, dat uwe keuze zich op mij bepaald heeft? Immers neen! want gij hebt niet bedoeld iets ten mijnen gevalle te doen. Ook kom ik hier niet om eenig genoegen of eer voor mij zelve te zoeken. Het belang van het onderwijs in ons Vaderland was uw doel, de toewijding van mijn leven aan datzelfde belang is het mijne. Zal mijne werkzaamheid hier ter plaatse uwe keuze wraken? Ik zou mij schamen, zoo ik hier van mijne goede voornemens ging gewagen. Het komt niet te pas, te beloven wat onze werkring recht heeft van

ons te eischen; te beloven wat niet anders dan in ons verondersteld mag worden. Het eenige wat ik vermag, is een vertrouwend oog te slaan op God, van wien alle kracht afdaalt. — Wanneer die kracht mij niet ontbreekt om van oogenblik tot oogenblik naar het ligchaam gesterkt en naar den geest vaardig gemaakt te worden, dan zal niet de man, dien gij riept, worden toegejuicht — ach! zoo de onderwijzer nog wordt toegejuicht, heeft het onderwijs zijn doel nog niet bereikt: alsdan toch is de waarheid nog niet eenvoudig genoeg, nog niet volkomen zóó medegedeeld, dat zij als boven alle menschenvonden verheven erkend wordt; — maar dan zal de wetenschap en de zedelijkheid hier te meer stille triomfen vieren om jeugdige menschen waarlijk vrij en edel en door hen het Vaderland gelukkig en voorspoedig te maken; en dan ook zal deze uwe keuze billijk door niemand gewraakt worden.

Wanneer ik den blik sla op u, Hooggeleerde Heeren, mijne toekomstige ambtgenooten, dan gevoel ik levendig, hoe veel welwillendheid er van uwe zijde noodig zal zijn om van het standpunt, dat meer ondervinding

in dezen werkkring, of hoogere titels, of een gansch verschillend vak van wetenschap u doet innemen, den nieuwen aankomeling met een gunstig oog te beschouwen. Maar weet gij, waarmede ik mij wapenen wil tegen het gevaar van u onkundig of bevooroordeeld of onbevattelijk voor te komen? Ik wil afstand doen van alle aanspraak om tegenover u iets te gelden. Er is niet één onder u, van wien ik mij niet voorstel oneindig veel te kunnen leeren. Maar wanneer gij in mij een leergierig hoorder van uwe, hetzij leerzame, hetzij opvolgenswaardige woorden hebben zult, dan zult gij toch ook iets in mij gevonden hebben. Hij, die zachtmoedig en belangstellend zijnen vrienden de gelegenheid geeft om hunnen rijkdom uit te storten, hij maakt, dat deze zijne vrienden eerst genot hebben van hunnen rijkdom, en verrijkt hen met het vermogen om hem lief te hebben bovendien. Doch wat spreek ik van mij te *wapenen*, al is het ook met het wapen der bescheidenheid? De ontvangst, die ik reeds van velen uwer ervaren heb, heeft mij in u mannen doen erkennen van eene mate van beschaving, die ook onbescheidenheid zou weten te verdragen. Zoo er evenwel eenige zelfbeheersching ook in mij zal zijn, zal ik mij nimmer aan zulk eene ondeugd

schuldig maken. Bestaat die zin in ons, welke, geneigd om de verdiensten van anderen te waarden, teweeg brengt, dat wij buiten staat zijn om van de gaven, die wij bezitten, ons zelve de eer toe te kennen, dan zal er tusschen de hoogleraren dezer school onderling en tusschen hen en alle andere geleerden in ons Vaderland eene betrekking bestaan, waarbij zoo wel voor ons levensgeluk als voor het belang der wetenschap uitnemend gezorgd zal wezen. Nijver tusschen het eene geleerde ligchaam en het andere, tusschen verschillende vakken van wetenschap, tusschen mannen van hetzelfde vak van wetenschap onderling kan niet te pas komen. Stelde men slechts prijs op hetgeen voor de wetenschap gewonnen of gedaan wordt, in zoo verre men het zelf vindt of verricht, men zou verraden, dat men bij de beoefening der wetenschap ten minste eenigermate zich zelve beoogde, en eerst hij is de ware man van wetenschap, die zich ook daar, waar hij zelf van dwaling overtuigd wordt, oprecht in de waarheid verheugt. Wie zich met zulk eene stemming van dwaling laat overtuigen, hij zal zeker de minste niet zijn onder degenen, die der wetenschap tot eer en opbouwing verstreken. Met zulke gevoelens beveel ik mij in uwe vriendschap aan en beloof ik mij van het

verkeer met u voor geest en hart de edelste en zoetste vruchten.

En nu, ten laatste, wend ik mij tot u, Jongelingen, die u aan deze Hoogeschool aan de beoefening der wetenschappen wijdt. Alles wat hier op dit oogenblik verricht wordt, de tegenwoordigheid van zoo vele achtbare en geleerde mannen, ons optreden hier ter plaatse, dat alles is om uwentwil. Immers wat beoogen de bemoeijingen van dezen, de lessen van genen? wat anders dan uwe opleiding? Maar ik mag u niet misleiden. Het is ons niet zoo zeer om u te doen, als wel om die belangen, welke wij hopen dat eenmaal door u behartigd zullen worden. Het is ons Vaderland, dat wij door u gediend; het zijn uwe tegenwoordige en uwe toekomstige betrekkingen, het is de maatschappij, die wij door u geëerd en gelukkig gemaakt wenschen te zien; het is het geloof aan de hoogste goederen der menschheid, dat ons in u belang doet stellen, wetende, dat die goederen tijdig aan uwen geest en hart moeten worden toevertrouwd om niet verloren te gaan. . . . Om niet verloren te gaan? Meenen wij dan met onze instellingen van

onderwijs, van hooger onderwijs bovenal, dat hoogste goed der menschheid voor verachtering en ondergang te kunnen verzekeren? Dat niet. De leus uwer school is een gebed: *Sol Justitiae illustra nos*. Maar toch het bestaan van hoogeschoolen is eene getuigenis, dat het geloof aan die edelste bezittingen der menschheid niet is ondergegaan, en zal de waarheid niet verbreid worden door het toedoen onzer prediking, onze prediking kondigt toch de verbreiding der waarheid aan. Evenzoo brengen de hier en daar door de morgenzon verlichte punten wel den dag niet aan; maar zij waarborgen toch zijne komst. Zoo bezielt ons dan het stille vertrouwen, dat in het bestaan ook dezer hoogeschool aan ons Vaderland een waarborg gegeven is van het voortdurend bezit, ja, van de steeds ruimer ontwikkeling van al datgene, waaraan zijne eer en grootheid verbonden is. Waarde Jongelingen! Ik heb u lief, omdat ik mijn Vaderland lief heb. Wat zou het zijn, zoo zich met u zelfzucht en bekrompenheid in de maatschappij verbreidden? Begrijpt dan uwe taak om eenmaal handhavers en vertroosters der menschheid te worden! Indien hier uw gedrag door welvoegelijkheid, naauwgezette pligtsbetrachting en edele manieren jegens iedereen, vooral

jegens zwakkeren, gekenmerkt zal geweest zijn, zullen u de plichten, die de maatschappij u in later tijd zal opleggen, licht vallen: want wie in schijnbaar minder gewichtige plichten uit zuivere liefde voor het edele en goede niet zal zijn te kort geschoten, hoe zal hij later in gebreke blijven zijnen plicht te vervullen, wanneer bij alle andere beweegredenen zich bovendien het gezag der maatschappelijke orde zal laten gevoelen. En dit gezag vrij te dienen ziedaar de voorwaarde uwer eer.
